

Bencsik Csaba

Internet és nevelés

Elcsépett frázis, hogy az információ korában élünk, de ha ez az állítás igaz a jelenre, még inkább igaz lesz a jövő társadalmára. A materiális tőke helyét egyre inkább átveszi az információs tőke. A tudással élni és visszaélni is lehetséges, s ahogy az elérhető információk köre bővül, az adatok tárolása egyszerűsödik, úgy nő az információ birtokosainak hatalma. Az adatgyűjtés hagyománya jóformán az emberi társadalommal egyidős. A számítógépek használatának általánossá válásával, illetve a kontinenseket átívelő számítógépes hálózatok létrehozásával azonban az adatgyűjtés olyan határfokúvá vált, hogy az információs technikai lehetőségeknek társadalomszervező erejük lett.

Z. Karvalics László szavaival élve: „... a nemzetközi tudományosság élvonala, s az azóta megszülető szintéziskísérlete 40–50%-a az információ, 15–20%-a pedig a kommunikáció és a média »korszakaként« írja le az ezredvég társadalmát.” (1) Tekintsünk el attól, hogy az átfogó számítógépes hálózatok születését megvizsgáljuk, hisz a jövő társadalmát nem annyira a meglévő rendszerek létrejötte, mint inkább azok pusztá léte, illetve a jövőben megszülető alternatív hálók határozzák meg.

A fentebb említett folyamattal párhuzamosan fokozatosan változni kezdett az egyének értékének megítélése is. Az emberi elme fontos gazdasági tényezővé vált, s a „Mit sikerült megtanulnia?” kérdéséről a súlypont egyre inkább a „Mire képes?” kérdésre helyeződött, helyeződik át. Mindennek a mozgatórugóját talán nem is utolsósorban az informatikai kultúra változásában kell keresnünk.

Az oktatás tartalmának változása

Korunk legjelentősebb üzleti erőforrása az emberiség „szürkeállománya” lett, s ezzel együtt megváltozott az igény az emberi tudás jellegére vonatkozóan is. Bár a hagyományos „poroszos” iskolarendszer képes arra, hogy az emberiség által felhalmozott tudást átörökítse és ezáltal stabilitást biztosítson, de nem biztosít kedvező feltételeket korunk „ideáltipikus” embereszményének: a kreatív, független személyiség megteremtéséhez. A számítástechnika (és azzal együtt az internet) térhódításának jelentősége az iskolában nem abban rejlik, hogy új eszköz jelent meg az oktatási piacon, sokkal inkább abba, hogy egészen új jellegű készségek és műveltségelemek kialakulását teszi lehetővé, részben-egészen széttörve a hagyományos osztály-, illetve tantárgystruktúrát.

Mindennek ellenére a számítástechnika betörése a hagyományos oktatási rendszerbe, annak eszközváltáshoz köthető. A különböző szaktárgyak (elsősorban a matematika, illetve az idegen nyelv) tanítását elősegítő oktatóprogramok inkább képesek voltak belopni magukat a pedagógusok szívébe, mint maga a számítógép mint eszköz. Az informatika valódi jelentősége azonban nem az oktatásban megnyíló új távlatok jelentőségében rejlik (bár kétségkívül fontos tényező az is), hanem abban, hogy pusztá létével is képes arra, hogy a társadalom mechanizmusait átstrukturálja, nagyobb alapot biztosítva az egyén szellemiségének kibontakozásához. Sajnos, az oktatás maga a legutóbbi időkig méltány-

talanul alulbecsülte e folyamat jelentőségét, s csupán a Nemzeti Alaptanterv megjelenésével várható a tantárgy megfelelő reprezentációja az oktatási intézményekben.

A világon egyre több országban – s a NAT bevezetése után Magyarországon is –, tananyaggá válik a média. A NAT külön műveltségi területként, az annak kijáró hangsúllyal kezeli az informatikát, de részterületek között megjelenik a mozgóképkultúra és a médiaismeret is.

Az újonnan körvonalazódó pedagógiai rendszerben a kommunikációs kultúra jelentőségét talán kellőképpen megvilágítja a következő – a NAT-ból kiragadott – részlet: „Napjainkban értesüléseink túlnyomó részét nem személyesen hozzánk intézett »üzenetekből« merítjük, hanem mesterséges közvetítő rendszer útján. A tömeges, passzív információfogyasztás az életvitel és a gondolkodás torzulásához vezethet. Ezért az iskolának az új audiovizuális környezetet értő, szelektíven használó fiatalokat kell nevelnie.” (2) Mindennek szellemében az oktatásnak feladatává válik, hogy a gyermekekben tudatosítsa a film mint eszköz hatásmechanizmusait, illetve az, hogy felruházza a gyermekeket a tömegkommunikációs eszközök tudatos használatának képességével. A NAT szellemében történő médianevelés egyik végső célja, hogy a tanulók felismerjék a modern tömegkommunikációs technikák hatásait, jellegzetességüket, illetve azok jelentőségét a mindennapi életforma kialakításában. A gyermeknek meg kell tanulnia a számítógépek kezelését, miközben az oktatás során elsősorban felhasználói, de bizonyos programozási ismeretekre is szert tesz.

Hogyan neveljük az internet használatára?

A NAT előtti állapotokról biztonsággal elmondható, hogy ahány iskola, annyiféle számítástechnika volt. Sajnálatos jelenség, hogy ahol létezett is számítástechnika-oktatás, ott sem mindig kielégítő tárgyi feltételekkel, illetve tartalommal. Gyakori volt az, hogy a számítástechnikát azonosították a programozással, s ezzel együtt méltánytalanul megféleldezték a számítógép mint minden eddigi médiumot szintetizáló eszköz használatának jelentőségéről is.

Igen változatos képet mutatott a szaktárgy elhelyezkedése is az iskolák órakeretében. Az adott intézményen belül éppúgy lehetett a számítástechnika szakkör, mint fakultáció, a technika tantárgy része, fél-, illetve egyéves önálló és kötelező tárgy, mint ahogy (szerencsésebb esetben) több éven át tartó önálló tárgy is.

Miként oly sok egyéb esetben, e területen is a NAT-tól várható a legalább tartalmi követelmények szerinti egységesedés. Az alábbiakban – *Dorozsmai Károly* tapasztalatai alapján (3) – egy praktikusnak tűnő sorrendet kívánok felvázolni, amely véleményem szerint pozitív hatással lehet a tanulóknak az internethez, illetve magához a számítástechnikához való hozzáállására.

A számítástechnika-órák keretében először a géphasználat alapjainak az oktatásával logikus foglalkozni. Nagyon fontosnak tartom, hogy a képzés során legalább annyi gép álljon rendelkezésre, ahány tanuló van, hisz a számítástechnikát kifejezetten olyan területnek tartom, ahol tapasztalás nélkül értelmetlen a tanulás. Személyes véleményem szerint, noha egyre kevesebb helyen használják, először a DOS alapjaival kell megismertetni a gyerekeket, hisz az kellő alapozást nyújt, s elkerülhető vele az a tévképzet, hogy a programok az egyes kezelőprogramokban „vannak”. Való igaz, hogy a DOS-képernyő kevésbé vonzó, mint sok más alapprogram ablakos, grafikus megjelenítése, s ez kből talán kisebb a motivációs ereje, de magukon az alapokon két-három óra alatt túl lehet esni, s így a későbbiekben megjelenő vizuális hatások nem válnak a megértés gátjaivá.

E tevékenység – logikus módon – még nem kötődik hálózatokhoz, egymástól különálló gépeken is jól végezhető. Fontos azonban, hogy már a számítógépekkel való ismerkedés e korai szakaszában törekedni kell arra, hogy a gyermek ne kötődjék egyetlen

géphez, elkerülendő, hogy a megszerzett tudását kizárólag az általa használt számítógépre vonatkoztassa. E kötődés megszüntetése érdekében Dorozsmai Károly a tanulóknak – akár erőszakos – rotálását javasolja, azt, hogy a tanár óráról órára másik géphez ültesse a tanulókat.

Miután a számítógép használatával kapcsolatos készségek megfelelően kifejlődtek a tanulóknál, s megfelelően, célirányosan képesek üzemeltetni az eszközt, érdemes a tanulást egyenlőre az iskolán belüli hálózaton folytatni. A gyermekeket megfelelően befolyásolja a kapcsolattartás újszerű módja, a számítógépen keresztül történő levelezés, s valószínű, hogy ennek hatására az eddig passzivitást tanúsítók is megélnék. Ez a folyamat erősíti a csoportösszetartást, s a tapasztalatok azt mutatják, hogy az elektronikus levelezésnek köszönhetően olyan gyermekek is beszédbe elegyednek egymással, akik egyébként ezt nem tennék. Mindennek köszönhetően elmosódnak az egyes osztályok és évfolyamok közötti határok. Fontos, hogy a tanulók az oktató-, illetve nevelőmunkának már ebben a fázisában elsajátítsák azt a szokásrendszert, a hálózati etikettet, mely íratlan szabályként él a cybertársadalomban.

A levelezési lehetőség megjelenésével azonban, sajnos, számítanunk kell nem megfelelő hangvételű üzenetek felbukkanására is. A kommunikáció e módja meg lehetősen személytelen, az üzenetek postázása máshol, illetve máskor történik, mint azok elolvasása. Ez a személytelenség képes arra, hogy rossz értelemben szabadítsa fel a diákokat, s a hálón megjelenhetnek az obszcén, trágár szövegek. E jelenség ellen szinte lehetetlen tenni bármit is, ugyanakkor ez mégis nagyon fontos volna, hiszen a gyermekekben meggyökeresedő magatartás nagy valószínűséggel az interneten végzett tevékenységükre is kihatással lesz.

Miután a fentebb vázolt technikákat a tanulók már biztonsággal alkalmazzák, érdemes egy szimulált internetes háttérre, az „intranet”-re összpontosítani figyelmüket. Még ez sem maga a háló, de legalább már hasonlít ahhoz. Az efféle belső információs bázis megteremtése ugyan nehéz feladat, de mindenképpen megéri, hiszen egyszerre harminc diák internetre léptetését megvalósítani nehéz, és nem utolsósorban költséges feladat. További előny, hogy a tanár legalább lehetőséget kap arra, hogy ellenőrizze az információkat, megszabva a hozzáférhető adatok körét, így elkerülhetővé válik, hogy a diákok olyan, személyiségük fejlődésére ártalmas anyaggal találkozassanak, mint például a fasizmus, vagy éppen a túltengő erőszak. Mindazonáltal a fellelhető adatoknak érdekesnek kell lenniük, ezért érdemes olyan információkat is a belső hálóra helyezni, amelyek az iskola életéről szólnak, illetve személyesen kötődnek a tanulókhöz.

Mindezek után meg lehet nyitni az internetes hozzáférést a diákok előtt, de a tárgyi feltételek a legritkább esetben teszik lehetővé mindenki korlátlan hozzáférését, ezért megszorításokat kell alkalmazni. Ilyen megszorítás lehet az, hogy (esetleg bizonyos időszakok kivételével) az internetes hozzáférést kizárólag levelezésre lehet felhasználni.

E tevékenység – logikus módon – még nem kötődik hálózatokhoz, egymástól különálló gépeken is jól végezhető. Fontos azonban, hogy már a számítógépekkel való ismerkedés e korai szakaszában törekedni kell arra, hogy a gyermek ne kötődjék egyetlen géphez, elkerülendő, hogy a megszerzett tudását kizárólag az általa használt számítógépre vonatkoztassa. E kötődés megszüntetése érdekében Dorozsmai Károly a tanulóknak – akár erőszakos – rotálását javasolja, azt, hogy a tanár óráról órára másik géphez ültesse a tanulókat.

A számítástechnika, illetve az internet hatékonysága

Ahogy az írás megjelenése mérőföldkönek számít az emberiség fejlődéstörténetében, hasonlóképp értékelhetjük a tárgyalt médiumunk jelentőségét is. A beszélt nyelv, de legfőképpen az írás szükségszerűen eltárgyasítja az információt, az általa használt szimbólumok kódolása, illetve dekódolása apró jelentésváltozások sorának lehetőségét rejti magában. A monitorkultúrában megjelenő ingerek sokrétűbbek, s hanghatásokról éppúgy beszélhetünk, mint képhatásokról. A gesztusnyelv árnyalatai nem vesznek el tehát, mint ahogyan a hanglejtésben hordozott jelentéstöbbletek sem.

Mire nevel az internet?

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a hálózatok nem létezhetnének tökeerős cégek, vagy akár az állam befektetései nélkül. A rendszereket épp ezért áthatja egyfajta haszonorientáció, amelynek léte talán első látásra nem egyértelmű, de határozottan jelen van. A haszon termelésének hatékonyságát épp az érdekek viszonylagos láthatatlansága emeli magas hatásfokra. Az elérni kívánt haszon többrétegű, s gyakorta minőségében is különbözik egymástól. A rendszert körülölelő hálózati mítosz jótékonyan elfedi annak negatívumait. Ez az érdekek által gerjesztett, aztán a felhasználók körében tovább élő mítosz olyan erényekkel ruházza fel a kapcsolattartás ezen új módozatát, amelyeket az nem, vagy csak feltételesen érdemelt ki.

A hálózat ígéretei

Az információs technikák kiváltotta hatást könnyű elismerni, az azonban korántsem bizonyos, hogy annak eredője pozitív, hisz jócskán felhozhatók érvek a hálózatok térhódításának negatív következményeire is. Az alábbiakban megkísérlem sorra venni a hálózati kommunikáció személyre vonatkoztatott hatásait, illetve azok valós értékét.

A HÁLÓZAT DEMOKRATIZMUSA

A hálózatokkal kapcsolatban elhangzó ígéretek közül legfontosabbnak az esélyegyenlőség és a demokrácia megteremtődésének lehetőségét tartom. Kétségtelen, hogy ezek a tulajdonságok valóban megtalálhatók a rendszerekben, a mítoszeremtés azonban meglehetősen túldimenzionálja valós értéküket. Való igaz ugyan, hogy az adatokhoz való hozzáférés minden felhasználó számára ugyanolyan feltételek mellett történik, de nem szabad figyelmen kívül hagynunk az azt korlátozó tényezőket sem. A konkrét információ értékét meghatározza a felhasználó fizikai térben elfoglalt helye, s így bár az adatokhoz való hozzájutás lehetősége biztosított az egyén számára, könnyen előfordulhat, hogy kevesebb hasznát képes annak venni, mint egy másik, máshol élő felhasználó.

Az egyén technikai érzéke is döntő fontosságúvá válik. A számítástechnikai analfabéták kirekesztődnek a rendszerből, s a cybertérbeni tájékozódásra való képtelenségük másodrangúvá fokozza le őket. Az interperszonális kapcsolatokban ez a marginalizáció nem válsul meg egykönnyen, hiszen az egyén esetleges hiányosságait könnyen ellentételezhetik egyéb előnyös tulajdonságai. A cybertársadalom számára azonban a fent említett csoport láthatatlanná, nemlétezővé válik. Amennyiben a kommunikáció fő terepe a cybertér lesz, úgy az abból való kirekesztődés – történjen az akár a technikai feltételek elégtelensége, akár a fent említett technikai analfabétizmus okán – a társadalom számára az adott egyén halálát jelenti. Jelenleg az emberiség nagyobbik részének számára még nem adottak a lehetőségek arra, hogy saját e-mail címén fogadja a neki érkező üzeneteket, viszont ha a komputerizálás előrehaladtával a valós társadalom helyét átveszi a cybertársadalom, akkor sem szűnnek meg a különbségek. A hálózatok használata tehát megvalósíthatja az egyenlőség egy bizonyos szeletét, a hálózat azonban nem egyenlő magával a demokráciával.

A KÖNNYEBB ÉLET ESÉLYE

A számítógépek megkönnyítik az életet, illetve magukban hordják a könnyebb élet megvalósulásának lehetőségét. A fontos kérdés az, hogy az emberiség ezt a lehetőséget megragadja-e, a rendelkezésre álló kapacitást valóban a kényelem megteremtése érdekében használja-e fel? A lehetséges jövőt megjelenítheti a következő reklámszöveg: „Küldött már faxot strandról? Fog. Csörgött már telefon a csuklóján? Fog.” Ezen idézet lényegét *Zsádón Béla* fájdalmasan így fogalmazza meg: „Töltött már napi 24 órát, évi 365 napot a munkahelyén? Fog.” (4) A modern technika felhasználása megkönnyíti és meggyorsítja a munkavégzést, de az így nyert időt arra fordítjuk, hogy még több munkát végezzünk. E ponton megfigyelhetjük a haszonorientáltság egyik dimenziójának az érvényesülését. Az egyénen túlnövő technika engedelmes és elérhető munkaerővé teheti az embert. Fogyasztásorientált társadalmunkban, amely már túllépte az ésszerű termelés határait, a termelékenység fokozása kíméletlen teherként nyomja az emberek vállát, s még mindig nem látszik olyan határ, ahonnan a termelés növelése ne lenne elképzelhető, illetve valamely mélyen belénk ivódott torz logika miatt szükségszerű. A kényelmes élet hangoztatása tehát nem más, mint propaganda, s ekként része a cybermiztikának.

AZ ÚJ KÖZÖSSÉG

A cybertársadalom újfajta közösséget teremt, melyet a cybermiztika igyekszik elrendő célként feltüntetni. Ez a cybertársadalom azonban nem más, mint az „...együttműködés magasan fejlett antiszociális változata”. (5) A személyes kapcsolatok háttérbe szorítása nem más, mint az elidegenedés. A kommunikáció új módja nem képes ellensúlyozni azokat a hátrányokat, amelyekkel a személyes kapcsolatok háttérbe szorítása jár. A gyakorta emlegetett új közösség megszűntet ugyan olyan hátrányokat, amelyekkel az egyén a valós világban nem lenne képes megbirkózni (pl. nem megfelelő megjelenés miatt születő előítéletek), de a személytelenség ellensúlyozásához ez nem elegendő. Az esetlegesen megvalósuló előnyökért vajon megéri-e odadobnunk saját személyiségünk nagy szeletét? Bizonyára sokan válaszolnának igennel erre a kérdésre, én azonban azon az állásponton vagyok, hogy az egyénnek többnek kell lennie egyfajta lemeztenített tudatnál. Jőmagam sajnálatos jelenségnek tartom a hosszú telefonbeszélgetések divatját is. A gesztusnyelv árnyalataitól megfosztott kommunikáció csupán szegényes pótlék a valós térben történő kapcsolattartás hiányáért. A telefon és a hálózat ugyan lehetőséget ad olyan interakciók teremtésére, amelyek más úton nem, vagy csak nagy nehézségek árán jöhetnének létre, de ezen kivételektől eltekintve a kapcsolattartás fent említett lehetőségei csupán nyers információközlésre kellene, hogy szolgáljanak. A virtuális közösség frázisa tehát valójában az elszemélytelenedést jelenti.

Az internet médiumtermészete

Az internet természete alapvetően különbözik minden eddigi médium működésétől. A hagyományos tömegkommunikáció természetéből adódóan megszűrt, válogatott, csoportosított híreket juttat el az emberekhez. Ha a sajtó a világ közlése az egyén felé, a graffiti nem más, mint az egyén közlése a világ felé. Az internetre, legalábbis működésének első szakaszában a graffitire vonatkozó definíció illik, illetl. Televíziós csatorna létesítésének nagy korlátja a rendelkezésre álló frekvenciák végeessége, valamint a működés feltételeinek megteremtéséhez szükséges tőke nagysága. A számítógépen történő információtovábbítás előnyei között szerepel, hogy viszonylag kis befektetés szükséges a feltételek megteremtéséhez, valamint az, hogy a csatornák száma szinte a végtelenségig, de a szükséges mértékig biztosan bővíthető. Elvileg tehát megteremtődött, illetve a közeljövőben megteremtődik annak lehetősége, hogy minden egyén szólhasson a közösséghez.

A kontrollálatlan információ problémája

Mindennek következtében az interneten rendkívül sok és sokszínű, különböző eszmeiségű írás kering. A szélsőséges nézetek is megtalálhatók a hálón, és ez új problémával szembesíti az emberiséget. Az egyéneket eddig csupán felülről ellenőrzött médiumok érték el; vajon képes-e az átlagember alkalmazkodni az újonnan kialakult helyzethez? Az egyén beidegződései ténnyé avatják az írott szót, kényelemszeretete az embert megkíméli a gondolkodástól. Vajon felkészült-e az ember arra, hogy magára vegye az információ megválasztásának nyűgét? Az ebben a kérdéskörben kirobbant viták két alapgondolat köré csoportosíthatók. Az egyik vélemény szerint a hálózaton történő kommunikációt korlátok közé kell szorítani, amit valamely felügyeleti szervnek kell ellenőriznie. A nem megfelelő magatartást jogi szankciók alkalmazásával kell kiküszöbölni. A másik megoldás a cybertér teljes szabadságát akarja megvalósítani, s az egyén kezébe adná a döntés, a válogatás lehetőségét. Mindkét álláspont mellett felsorakoztathatók érvek, melyek közül megkísérlem sorra venni a leggyakoribbakat.

A CENZÚRA MELLETTI ÉRVEK

Az ellenőrzés mellett szól, hogy az olyan antiszociális gondolkodásmódok, magatartástípusok számára, mint például a fasiszmus, semmilyen körülmények között sem szabad teret engedni. Gyakorta elhangzik érvként az erkölcs védelme is. Kétségtelen, hogy a felhasználók nagy része elutasítja a pornográfiát, s még nagyobb százalékuk mond nemet a szadomazochizmus, vagy éppen a pedofília propagálására. A nem megfelelő irányultságú, vagy akár hangvételi file-ok kiutasítása a közösség ezen új formájából tehát valós igényeket testesít meg.

A SZABADSÁG ÉRVEI

Másrésről azonban nem tisztázott, hogy hol húzható meg a határ az erkölcsös és erkölcstelen, a helyes és helytelen gondolkodás között. Az ellenőrzést ellenzők sem tagadják a fasiszta eszmék terjedésének negatívumait, de az egyéni szuverenitás és gondolat-szabadság értékét magasabbrendűnek tartják annál, minthogy bármely nemes cél érdekében korlátozzák azokat. A korlátozások precedenst teremtenek, bármely korlát léte magában foglalj egy esetleges új korlát létrejöttének lehetőségét. Ezen álláspont híveinek főelmeit igen szemléletesen mutatja be egy, *Bodoki Tamás*tól kiragadott mondat: „A cyberrendőrségtől a gondolatrendőrségig egyenes út vezet.” (6)

TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁS KÍSÉRLETE

Azt a tényt, hogy technokrata kultúránkban az itt vázolt probléma egyre égetőbbé válik, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a korlátozásokat ellenző „szabadságharcos” egyéni felhasználók mellett létrejöttek olyan szervezetek is, mint az Electronic Frontiers Alapítvány, amely az elektronikus polgári szabadságjogokért küzd. A különböző törekvések harcait jól példázza az USA-ban 1996. február 8-án, közel egy éves kongresszusi vita után megszavazott, a kommunikáció ildomoságára vonatkozó törvény, illetve annak társadalmi visszhangja. A törvény célja tiszteletreméltó: meg kell kímélni a kiskorúakat a szabad információáramlás során hozzájuk eljutó torz eszméktől, valamint attól, hogy a hálózaton át megismerkedjenek olyan idegenekkel, akik esetleg árthatnának nekik. A virtuális világ polgárai ugyanakkor a cyberspace-t szabad törvényű világként képzik el, amelyre nem érvényesek a valós világ törvényei. A szabályozás ilyen módját éppen ezért a szuverenitásuk megkurtításaként értelmezik, a szabad információáramlás és véleménynyilvánítás gátját látják benne. Ennek az elemi erejű felháborodásnak köszönhető, hogy már a törvényerőre emelkedés napján megjelent az interneten a Virtuális Világok Függetlenségi Nyilatkozata. Ez a nyilatkozat ugyan számos ponton támadható, mégis jól jellemzi a közhangulatot. A törvény lehetetlensége még a törvényhozók számára is nyilvánva-

lő, de mint ahogy egy magát megnevezni nem kívánó képviselő mondta, meg kellett azt szavaznia, amennyiben a következő ciklusban is szeretné megtartani a mandátumát.

A törvényi szabályozás előtt azonban objektív akadályok is tornyosulnak. Hiába büntethető valami Amerikában, ha az máshol más megítélés alá esik. Konkrét példát említve: Németországban tilos a fasiszta tartalmú anyagok feltelepítése az internetre, Amerikában viszont ez megoldható. Épp ezért számos amerikai egyetem vállalta az ilyen tartalmú anyagok tükrözését, hisz szerintük a szabad véleménynyilvánítás lehetősége fontosabb, mint a társadalom kéretlen védelme a romboló ideológiáktól. Nagyon rossz, ha valaki tagadja, hogy a holocaust megtörtént, de még nagyobb baj, ha ezt nem lehet ki mondani. Ki lehet ugyan tiltani a pornográfát a hálóról, de ha ezt megteszik Amerikában, csak annyit érnek el vele, hogy az ez iránt érdeklődők ezentúl egy európai címen férnek ahhoz hozzá.

EGY MEGOLDÁSI LEHETŐSÉG

Az interneten majdnem ellenőrizhetetlen az információáramlás. A megoldás az Electronic Frontiers Alapítvány szerint épp ezért csak úgy képzelhető el, hogy a felhasználó igénybe vesz egy szolgáltatót, aki megszűrt, csoportosított, illetve a felhasználó igénye szerint cenzúrázott információkat juttat el hozzá. Az egyén tehát maga kérje a hozzá eljuttatott adatok szűrését, s az kérésre nélkül ne történjen meg. Ez a megoldás lehetőséget adna a szülők számára, hogy letiltsák azon anyagok hozzáférését, amelyek véleményük szerint káros hatást gyakorolnak gyermekeikre. Mindenki személyre szólóan, illetve pontosabban: számítógépre szólóan meghatározhatná, hogy mi az, ami még belefér például a nevelési elképzeléseibe. Elképzelhető tehát, hogy egy szülő letiltja a pornográfiát, de az erőszakot nem, esetleg mindkettő stb. ez a megoldás kedvező azok számára is, akik munkavégzésre használják a hálózatot. A kiválogatott források pontosabbak, ezért a felhasználó időt, pénzt takaríthat meg.

A szélsőséges nézetek is megtalálhatók a hálón, és ez új problémával szembesíti az emberiséget. Az egyéneket eddig csupán felülről ellenőrzött médiumok érték el; vajon képes-e az átlagember alkalmazkodni az újonnan kialakult helyzethez? Az egyén beidegződései ténnyé avatják az írott szót, kényelemszeretete az embert megkíméli a gondolkodástól. Vajon felkészült-e az ember arra, hogy magára vegye az információ megválasztásának nyűgét?

Egy japán példa

Az információdömping és a médiauralom egy új jelenség kialakulásának irányába mutat. Az emberek közösségi viselkedésmódja, értékrendje átalakul. Az ilyen egyének elnevezésére Japánban már külön szót használnak. Az *otaku* a digitális világ szülöttje. Kerüli a személyes kapcsolatokat, társaságban félénk, visszahúzódó a viselkedése. Ezek az emberek olyannyira elidegenedtek a társadalomtól, hogy már tegeződni sem képesek. Természetesen létezik egy otaku társadalom is, de ott a kapcsolattartás legfőbb módja a hálózat. Az otaku számára a technika öncélúvá válik, célja legfeljebb egyes információk megszerzése vagy éppen elpusztítása lehet. Ez a jelenség persze felfogható a japán iskolarendszer mellékhatásaként is. A gyermekekbe nevelt információfetisizmus eredménye, hogy az otaku inkább gyűjti a popsztárok adatait, mint hallgatja azok zenéjét. Ezzel a jelenséggel párhuzamosan a sztárság természete is megváltozik. A médiabirodalmak futószalagon termelik ki a szépecske, butácska csillagokat, akik aztán gyorsan elvirágoznak.

A japán otakutársadalom egyik kedvence, Haga Yui például nem is létezik, koncertjein mindig más színész személyesíti meg őt. Az otaku posztmodern embertípusa ideálisan illeszkedik a fogyasztói társadalom mechanizmusába. Gyermekként csupán egy speciális részterületen mélyítik el tudásukat, s aztán felnőve maguk is azzal foglalkoznak, hogy gyermekkori intellektuális (?) tápszerüket újratermeljék.

Összefoglalás

Az információs társadalom legalapvetőbb konfliktusát a hatékonyság és az identitás harca jelenti. Az új médiumok közösségének viselkedése még kiforratlan normák szerint alakul, ennek köszönhető például az internet polarizált hangvétele. Léteznek olyan törekvések, amelyek arra irányulnak, hogy az eddigi norma- és értékrendszeret rákényszerítsék a kapcsolattartás új módjaira. Ez a törekvés szerintem kudarcra van ítélve, hisz az új médiumok olyannyira újszerűek, hogy pusztán létük is átalakítja a társadalom egészének szerkezetét. Az új közeget szabályozó törvényeknek más kialakult normákra kellene épülniük, azokat kellene rögzíteniük. Idővel megszületnek majd a hálózaton történő kapcsolattartás íratlan szabályai, mint ahogyan azok kialakultak a személyes kapcsolattartásnál is. Az új normák születése azonban gyorsabb lesz, hiszen már létezik egy előképük: az éppen az évszázadok alatt kikristályosodott, jelenleg is élő normarendszer. Az alternatívák kitermelése az idő feladata, s épp ezért nem lebecsülendő azoknak a csatározásoknak a jelentősége, amelyek a kapcsolattartás új terepei körül folynak. Azzal, hogy a számítástechnika kiemelkedett taneszköz szerepéből és tananyaggá vált, ezek a tendenciák felgyorsulni látszanak. A pedagógia jelenlegi legfőbb feladatának azt látom, hogy a hagyományos iskolarendszer alapvető reformjával új, a modern társadalomnak megfelelő műveltségkomponenseket illesszen a nevelési folyamatba.

Jegyzet

- (1) Z. KARVALICS LÁSZLÓ: *Az általános iskolai informatikaoktatás helyzetének és fejlesztésének általános kérdései*. Chip magazin, XI. évf. 9. sz., CD melléklet
- (2) *Nemzeti Alaptanterv*. Korona Kiadó, Bp. 1995, 12. old.
- (3) DOROZSMAI KÁROLY: *Az internet használata az iskolában*. Chip magazin, XI. évf. 10. sz., CD melléklet
- (4) ZSADON BÉLA: *Kerge eufória*. Magyar Narancs, 1996. június 27.
- (5) Uo.
- (6) BODOKY TAMÁS: *Cyberszabadság*. Magyar Narancs, 1996. június 4.

Irodalom

- BODOKY TAMÁS: *Cyberpunk*. Magyar Narancs, 1995. 39. sz.
 BODOKY TAMÁS: *Otaku*. Magyar Narancs, 1996. 16. sz.
 DR. BUDA BÉLA: *Kommunikáció-elméleti szöveggyűjtemény*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1995.
 FRICZ TAMÁS: *Kommunikációs jövőképek*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Bp. 1998.
 LEARY, TIMOTHY: *Új nem*. Magyar Narancs, 1996. 24. sz.
 NAGY ANDOR: *A „képernyő tanár úr”-tól a médiapedagógusig*. Eszterházi Károly Tanárképző Főiskola, Eger 1994.
 POKORNI, SYDNEY: *Izék és bipbip*. Magyar Narancs, 1995. 19. sz.
 VÁGVÖLGYI B. ANDRÁS: *Elektrosokk*. Magyar Narancs, 1996. 23. sz.
 ZSADON BÉLA: *Cyberterror*. Magyar Narancs, 1995. 33. sz.